

Савінова Н.А.

*доктор юридичних
наук, старший науковий
співробітник завідувач
наукового відділу правових
проблем інформаційної
безпеки Науково-дослідного
інституту інформатики і
права Національної академії
правових наук України*

Savinova N.A.

*Doctor of Law, Senior Fellow,
Head of Research Department
legal problems of information
security of Research Institute
of Informatics and Law,
National Academy of Sciences
of Ukraine*

МОДЕЛЮВАННЯ ПОВЕДІНКОВОГО КОНФЛІКТУ ЯК ЕЛЕМЕНТУ СУЧАСНОГО DIME-КОНФЛІКТУ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ [ТА ВІКТИМОЛОГІЧНОЇ] УРАЗЛИВОСТІ ЛЮДИНИ

Сучасні оцінки моделей інформаційних війн та механізмів інформаційної агресії є важливою складовою наукового підґрунтя формування адекватних і своєчасних підходів політико-правових та стратегічних заходів протидії таким загрозам і впливам. Безумовно, що сьогодні вони мають враховуватися кримінально-правовою політикою та політикою у сфері боротьби зі злочинністю в цілому. Сучасний стан інформаційних впливів на свідомість людей та спільнот вимагає наукового розуміння як, зокрема, одного з механізмів формування поведінкових конфліктів в умовах асиметричних війн, характерних для останньої чверті ХХ – початку ХХІ сторіччя в геополітичних масштабах. Бачення особливостей здійснення інформаційних впливів, їх взаємозв'язок з іншими компонентами сучасних агресій, а також комплексне спрямування атак (політичних, інформаційних, мілітаристичних, економічних), даватиме можливість формувати відповідні ефективні виважені політико-правові та стратегічні заходи протидії умисному цілеспрямованому моделюванню поведінкового конфлікту у суспільстві, насильницькій злочинності як наслідку інформаційної провокації кримінальності і віктимності [1, 2], у тому числі на рівні переорієнтування і удосконалення окремих складових політики у

МІЖНАРОДНИЙ ЖУРНАЛ «ПРАВО І СУСПІЛЬСТВО»

сфері боротьби зі злочинністю (кримінологічної та кримінально-правової політики).

Активна інформаційна агресія, яка протягом кінця 2013 – 2014 років здійснюється відносно населення окремих регіонів та усього населення України, переважно оцінюється фахівцями як окрема стратегічна складова сучасної війни: визначення такої агресії зводиться до оцінок «загроз і впливів», або актів «інформаційного тероризму», що, в цілому справедливо, але лише з точки зору оцінки такої агресії як елементу у складній системі DIME-агресії. Занурення саме у оцінку самостійних актів інформаційних атак та їх сукупності, без розуміння їх взаємозв'язків з іншими складовими сучасних актів агресії, характерних для асиметричних війн не дає дослідникам повної картини загальної цілеспрямованої провокації кримінальних та інших девіацій людини та спільноти, направленої на розпалення у суспільстві поведінкових конфліктів, як новітнього механізму утворення феномену керованого хаосу.

Сучасні гібридні війни, по суті, утворюються за рахунок послідовних кроків плавного перетікання і поєднання таких складових: дипломатичних (політичних) заходів (diplomacy, D), інформацій [інформаційних впливів та війн] (information, I), військової агресії, включаючи військове, у т.ч. миротворче втручання (military, M) та економічних погроз та санкцій (economics, E). Саме як DIME-конфлікти характеризує гібридні війни НАТО, про що неодноразово у прес-конференціях та у інтерв'ю 2014 року вказував командувач НАТО у Європі генерал Філіп Марк Брідлав [3]. Послідовна або змішана дія цілеспрямованих дипломатичних, інформаційних, воєнних та економічних дій, що обумовлюють «гібридність», дають змогу вести не лише асиметричні війни проти держав, а й залучати населення у нові форми ведення війн населення проти влад – так звані «поведінкові конфлікти».

Зокрема, у РФ останні фахівцями визначаються «зброями ведення війни завтрашнього дня» (В. Овчинський, О. Ларіна, 2014) [4], оскільки саме вони є механізмами реалізації політик «м'якої сили» (Джозеф Най) [5] на базі ідей «керованого хаосу» (Стівен Манн) [6]. Взагалі два останні академічні тренди були дещо знецінені на практиці, через некерованість при організації певних цілеспрямованих дій у діаді влада-населення, через можливість досягнення самостійного консенсусу без втручання третьої сили, тієї саме сили, яка намагалася створити умови некерованого хаосу.

Дані, що були наведені у доповіді Майкла Стефана та Едварда Черновеца за результатами аналізу громадянських конфліктів в світі протягом

1985-2013 років на конференції «Ненасильницький спротив: вчора, сьогодні, завтра», проведеної у 2013 році Міжнародним центром по ненасильницьким конфліктам (ICNC) Університету Тафтса, США, доводять значнішу ефективність саме змішаних стратегій громадянського спротиву. Так, у 55% громадянські мирні спротиви досягли успіху в порівнянні з 28% «ефективних» громадянських збройних протидій владі (тобто, в два рази більше!). У той же час, у тій же доповіді були наведені дані, які демонстрували значно вищу ефективність змішаних (мирно-збройних) протидій населення владі [7]¹.

Керування хаосом в умовах створення поведінкового конфлікту є одним наріжних каменів інформаційної складової DIME-конфлікту. По суті, всі інші інформаційні впливи орієнтовані на його утворення та керування ідеями, утім саме керований поведінковий конфлікт в середині суспільства дає можливість розвитку спрямування подій у необхідному руслі.

Утім, формування такої впливів здійснюється хоча і з виокремлених позицій, до населення доносяться саме через комунікації. Отже, фактично, інформаційна складова не може вважатися автономною від інших, оскільки вона інтерпретує, тлумачить, і взагалі доносить до більшості населення провідні ідеї дипломатичної, військової та економічної складової агресії.

Висновок 1. Отже, на цьому етапі необхідно підкреслити той факт, що *інформаційна складова DIME-агресії виступає не лише самостійним елементом (зокрема, маніпулювання), а й інтерпретатором інших складових такої агресії, оскільки саме вона забезпечує рух інформації від комунікатора до населення (у даному випадку – реципієнта) інформації.*

Маніпулювання здійснюється з метою досягнення наступних двох наслідків впливів:

- (на свідомість людини) сугестія, як вплив на свідомість людини, яка призводить до виникнення у людини всупереч її волі і впливів певних нехарактерних станів, наслідками чого можуть ставати чинення певних неадекватних вчинків;

¹ У той же час, слід зазначити, що одним з головних принципів діяльності International Center on Nonviolent Conflict є наукове супроводження переходу від насильницьких фаз конфліктів до ненасильницьких: «Ненасильницький конфлікт є способом боротьби людей за права, свободи, справедливість, самовизначення і підзвітність владі за рахунок використання громадянського спротиву у тому числі таких тактик як страйки, бойкоту, протести і громадянська непокоря [8].

- (на групу людей) зараження, як створення особливого емоційного стану - «ефекту натовпу».

Як вказує командувач НАТО в Європі Філіп М. Брідлав, аналізуючи приклади Другої світової війни з посиланням на висловлювання генерала Ейзенхауера, «екстраординарної вартості витрат», відповідальність за які хтось має брати на себе [9]. Чи не є така кількість витрат, у даному випадку жертв інформаційної агресії, більш ніж екстраординарна кількість витрат періоду Другої світової війни?

Кількість жертв інформаційної агресії, спрямованої на участь у психологічному конфлікті, і, відповідно, протидії невизначеній кількості людей, які зазнають маніпулятивної атаки, а також потенційно можуть брати участь у поведінковому конфлікті.

За методикою РФ, заявленою у російських Інтернет- та друкованих ЗМІ генералом Мухінін [10], маніпулювання свідомістю у інформаційній агресії направляєтся за чотирма етапами – «чотирма планами об'єктів»:

Перший план, або перша ступінь впливу на свідомість людини виходить з первинної оцінки людини як громадянина: носія певного світогляду, активного учасника життя своєї країни, політично активного, наділеного усіма духовними і ціннісними установками, що популяризуються (пропагуються) у відповідній державі.

Другий план оцінює людину вже як особистість індивіда, який наділений уразливою від певних маніпулятивних впливів свідомістю, результати яких можуть прямо загрожувати фізичному та психологічному здоров'ю людини.

Третій план – реалізується на базі оцінки (аналізу) інформаційних впливів на організовані та неорганізовані групи людей.

Четвертий план ґрунтується на проблемі інформаційно-психологічного впливу на населення країн в цілому, аналізуючи попередньо стан уразливості більшості відповідної країни, сукупностей груп, окремих лідерів та їх «підтримки», які здатні активізувати маси на виконання відповідних програм [10].

Таким чином, послідовна реалізація інформаційних імпульсів від всіх складових DIME-агресії відповідно пронизуються послідовно або одночасно всі структурні складові суспільства – від індивіда до суспільства в цілому, включаючи сім'ї, неформальні та формальні групи, утворення громадянського суспільства, владу та опозицію.

Поведінкові девіації, викликані інформаційними впливами, що їх несуть інформаційні та енергетичні імпульси відповідно від D, M та E скла-

дових агресії, можуть призводити до певних поведінкових відхилень на рівні кожного з об'єктів впливу: від індивіду до крупних утворень індивідів. Очевидно, що у професійній DIME-агресії кінцевим об'єктом впливу є саме населення у межах держави/держав, або певного локального територіального утворення (відповідного регіону / регіонів).

В залежності від поляризації свідомості і бачення картини світу представниками різних груп аудиторії, такі впливи можуть викликати взаємні неадекватні реальним обставинам життя рішення та вчинки, які базуються саме на інформаційних імпульсах від складових DIME-агресії. Останні можуть як відповідати дійсності повністю чи частково, так і повною мірою не відповідати дійсності. Утім, саме вони, несучи інформацію у свідомість людей, призводять до практичної реалізації запланованого прогнозованого рорвитуку подій на підставі інформації від кожного з елементів (D, I, M, E).

Найбільш уразливим від інформаційних впливів, спрямованих по суті на криміналізацію або віктимізацію, виступає населення яке найбільш піддається впливам через бідність, нестабільність у побуті і роботі, тощо. Тобто – морально і психологічно залежна від влади частина населення. Морально стабільне населення значно менше піддається впливам через наявність внутрішніх установок, наявність власних доходів для достойного рівня життя. Значно важче добитися агресивних, неадекватних проявів від населення, рівень життя якого задовольняє відповідні групи - сім'ї, колективи, об'єднання різного роду.

Стан необхідного комфорту, належний рівень життя людини і малих груп обумовлює стан емоційної стабільності і повільне реагування на загрози як стимули. У той же час, реактивні особистості та уражені негараздами групи значно частіше відчують емоційну залежність від інформаційних стимулів, оскільки чекають відповідей на питання життєзабезпечення, вирішення проблем, попередження про загрози, зокрема, зі ЗМІ.

У 1943 році Джордж Оруелл писав: «Все здається несуттєвим, якщо бачиш головне: боротьбу народу, який поступово набуває свідомість народу з власниками, з їх оплачуваними брехунами, з їхніми прихлібателями. Питання стоїть просто. Чи пізнають люди достойне, істинно людське життя, яке сьогодні може бути забезпечене, чи їх цього не дано? Чи загонять простих людей назад у трущоби, чи це не вдасться? Сам я, може бути, без достатніх підстав, вірю, що рано чи пізно звичайна людина переможе у своїй боротьбі, і я хочу щоб це відбулося не пізніше, а раніше – скажімо, у найближчі сто років, а не у наступні десять тисячоліть» [11].

Деталізуючи це висловлювання повною мірою можна виділити те, що первинними суб'єктами маніпуляцій сучасних інформаційних складових інформаційних агресій стають саме ті, хто відчуває необхідність довести своє право на належний рівень життя – ті, хто в реалії і перспективі його не мають.

Таким чином, можна говорити про те, що *здатність ставати жертвою інформаційних впливів і втягуватися в психологічний конфлікт внаслідок маніпулятивної провокації залежить від рівня життя людини і малих груп. Отже, значно легше результативно впливати на населення, яке має низький рівень життя, ніж на населення, яке впевнене у власній стабільності.*

Поведінковий конфлікт має фактично дзеркальний зворотній вплив на елементи життєдіяльності суспільства. Він відображується на всіх сферах, починаючи від медицини, закінчуючись освітою. Поведінковий конфлікт – в цілому – хаотично може торкатися будь-яких сфер життя. Утім, його спрямування може забезпечуватися саме «керівними настановами» інформаційної складової такого конфлікту.

Безпосередньо таке віддзеркалювання відносно відповідних сфер життєдіяльності суспільства, від яких прямо залежне ведення контрзаходів, можна враховувати як стратегічну місію поведінкового конфлікту. У той же час, такі напрями керованого поведінкового конфлікту здійснюються вже безпосередньо, без урахування інформаційної складової: населенню для вчинення деструкцій у дипломатичній військовій та економічній сферах та у інформаційному просторі не потрібні інформаційні комунікації. Вони можуть носити характер безпосередньої фізичної агресії.

З наведеного вище, і, зокрема, попередніх висновків, а також наведених схем вбачається, що сучасні інформаційні агресії моделюються на підставі низки ключових компонентів, на які орієнтовані всі складові DIME-агресії, що реалізуються через інформаційну переважно складову, а саме:

- 1) аналіз і визначення уразливості (криміналізації / віктимізації) населення територій, на яку планується спрямування агресії (збирання інформації);
- 2) формування ключових позицій інформаційних впливів (інформаційна та психологічна аналітика);
- 3) визначення аудиторії, яка потенційно може ставати рушійною силою поведінкового конфлікту (оцінка потенційної можливості впрова-

дження елементів криміногенезу / віктимогенезу) (статистична та соціально-психологічна аналітика баз даних);

4) розподіл впливів всіх елементів DIME-агресії через інформаційну складову на свідомість населення (виділення активних і пасивних учасників конфлікту: агресора і жертви) (соціально-психологічна та інформаційна аналітика);

5) здійснення D, M, E впливів та їх інтерпретація через інформаційну складову агресії (безпосередня реалізація DIME-агресії);

6) поведінковий конфлікт (зіткнення злочинці і жертви) – бажаний результат.

Важливим є те, що DIME-агресія не орієнтована безпосередньо на ненасильницький конфлікт, саме як доводять наведені вище дані Центру Ненасильницьких конфліктів. Конфлікти можуть лишатися у межах ненасильницьких (страйки, ходи, мітинги), а можуть переростати у агресивні дії, на які DIME-агресія могла не бути розрахована, враховуючи досвід «бархатних революцій» останніх двадцяти років.

Утім, переростання неагресивного в агресивний поведінковий конфлікт може відбуватися внаслідок, зокрема, протидії влади, міжнародних або міжконфесійних протистоянь, і повною мірою, як вже зазначалося, залежать від внутрішніх смислів і станів сторін, що протистоять одне одному у такому конфлікті.

Практично важливим є питання розуміння моделі DIME-конфлікту. В умовах інформаційного суспільства і розгалуженої мережі дистанційних комунікацій такі моделі можуть спостерігатися через ЗМІ: їх можна легко передбачати і своєчасно їх попереджувати.

Через ЗМІ, Інтернет здійснюються основні зондування і, з часом, вербалізація всіх складових агресій. Саме ЗМІ та Інтернет в умовах формування поведінкового конфлікту стають носіями і ретрансляторами всіх складових агресій (кримінальної та віктимної поведінки), і тому (саме тому!) вони мають виступати основним об'єктом моніторингу для своєчасного формування контрзаходів протидії поведінкових конфліктів в умовах асиметричної агресії.

1. Tuliakov V.A. *Vyktymolohyia (sotsyalnye y krymynolohycheskye problemy): Monohrafiia / V. O. Tuliakov– Odesa: Yurydychna literatura, 2000. – 336 s.*
2. Tuliakov V.O *Kryminolohichna viktymolohiia / V. O. Tuliakov - Odesa: Feniks, 2009.- 64 s.*
3. *Speech of General Philip M. Breedlove at Opening remarks by Supreme Allied Commander, Europe - NATO Chiefs of Defence Meeting, 23 JAN 2014 // <https://www.youtube.com/watch?v=LHT1s7tcYxk>*

4. Ovchynskiy V., Laryna E. *Povedencheskye konflykty – oruzhye zavtrashneho dnia* // *Nezavysyamaia hazeta* 18.11.2014 00:01:00 [Elektronnyi resurs] / *Rezhym dostupa: http://www.ng.ru/ng_politics/2014-11-18/15_conflict.html*
5. Nai, Dzhozef. *Hybkaia syla. Kak dobytsia uspekha v myrovoi polytyke.* -M.: Trend, 2006. – 397s.
6. Mann, S. *Chaos Theory and Strategic Thought* / S. Mann // *Parameters / Strategic Studies Institute.* — Autumn 1992. — P.62
7. *Civil Resistance and Conflict Transformation Transitions from armed to nonviolent struggle.* Edited by Véronique Dudouet. - Routledge – 2015 – 262 p.
8. *Sait Mizhnarodnoho Tsentru nenasylnoytskoho konfliktu* // <http://www.nonviolent-conflict.org/>.
9. Breedlove, Phil M. *Honoring the Past, Securing the Future* [Elektronnyi resurs]// *Rezhym dostupu : <http://aco.nato.int/saceur2013/blog/honoring-the-history--securing-the-future.aspx>* - Nazva z ekranu
10. Mukhyn V. *Pobedyt, ne vstupaiia v boi* // *Nezavysymoe voennoe obozreniia* 21.11.2014 00:01:00 [Elektronnyi resurs] // *Rezhym dostupa: http://nvo.ng.ru/concepts/2014-11-21/1_infowar.html* - Nazvanye s ekranu
11. George Orwell: «*Looking back on the Spanish War*», London. — 1943 [Elektronnyi resurs]// *Rezhym dostupu: http://orwell.ru/library/essays/Spanish_War/english/esw*

Savinova N.A. Behavioral Modeling conflict as an element of modern DIME-conflict: some criminological [and victimological] aspects of human vulnerability

The relevance of scientific exploration is justified by the lack of national doctrine modern evaluation models of information warfare and information mechanisms of aggression, which is an important component of the scientific basis for the formation of adequate and timely political and legal approaches and strategic means of countering such threats and influences. Of course, today they are considered the criminal justice policy and policy in the fight against crime in general. The current state of information impacts on people's minds and communities requires both scientific understanding, including a mechanism for the formation of behavioral conflict in terms of asymmetric warfare characteristic of the last quarter of XX - XXI centuries a geopolitical scale.

It is concluded that the information component DIME-aggression acts not only independent element (eg, manipulation), but the interpreter of other components such aggression, because it provides traffic information from the device to the population (in this case - the recipient) information.